

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

АФАНАСЬЄВА ОЛЬГА БОРИСІВНА

УДК [336.71:005.334](477)(043.3)

**АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ
БАНКІВСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України”.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Васильєва Тетяна Анатоліївна,
Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”,
завідувач кафедри банківської справи

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Кузнєцова Анжела Ярославівна,
Університет банківської справи
Національного банку України (м. Київ),
проректор з наукової та організаційної роботи;
кандидат економічних наук
Діденко Оксана Миколаївна,
Сумська обласна дирекція
АТ “Райффайзен Банк Аваль”,
заступник директора з питань
роздрібного бізнесу

Захист дисертації відбудеться 10 лютого 2012 р. о ___ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Покровська, 9/1.

Автореферат розісланий “___” січня 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. М. Бурденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Світова фінансова криза 2008-2009 рр. довела вразливість банків і банківських систем до коливань на фінансових ринках, а також низький рівень прогнозованості банківських криз. Особливо руйнівного впливу вона завдала вітчизняній банківській системі, зокрема: у 24 банках було введено тимчасову адміністрацію, 21 банк знаходиться в стадії ліквідації, сукупна рентабельність активів банків знизилась на 5,98 %, частка проблемних кредитів збільшилась на 28,4 %, спостерігався відтік 24 млрд грн. з депозитних рахунків фізичних осіб, збиток банківських установ зріс до 32 млрд грн. З огляду на це виникає об'єктивна потреба у розробці теоретичних основ та у практичному впровадженні комплексної системи антикризового управління банківською діяльністю на макро- та мікрорівнях, яка б дозволяла не тільки адекватно реагувати на локальні та системні банківські кризи, але й вчасно прогнозувати їх та реалізовувати програми стабілізації після подолання кризових явищ.

Вагомий внесок у розвиток науково-методологічних засад антикризового управління банківською діяльністю було здійснено такими зарубіжними дослідниками, як: Ф. Валенсія, Дж. Гарсія, А. Деміргук-Кунт, Е. Детражіа, Дж. Капріо, Т. Леттер, К.-Й. Ліндгрєн, П. Роуз та ін. Досліджувана проблема висвітлена також в роботах російських вчених, зокрема: М. Ю. Воронька, О. Л. Драчової, А. М. Кармінського, І. В. Ларіонової, А. А. Пересецького, А. М. Тавасієва, П. Ф. Шемриковича тощо. Сучасні інструменти управління банківськими кризами знайшли відображення також у наукових працях українських дослідників, зокрема: О. І. Барановського, Т. А. Васильєвої, В. М. Гейця, О. В. Дзюблюка, О. М. Діденко, І. І. Дьяконової, А. О. Єпіфанова, Ю. О. Заруби, О. М. Колодізева, А. Я. Кузнєцової, С. В. Леонова, А. М. Мороза, С. К. Реверчука, І. В. Сала, Н. П. Шульги та ін.

Разом з тим, незважаючи на численні наукові здобутки, ряд питань залишається недостатньо дослідженим. Особливо гостро стоять завдання узгодження антикризового менеджменту на рівні окремих банків з антикризовим регулюванням на рівні держави, розвитку методичної бази прогнозування криз в банках, обґрунтування критеріїв вибору інструментів антикризової стабілізації. Об'єктивна потреба у вирішенні зазначених завдань обумовлює вибір теми дисертаційного дослідження, його мету та завдання, а також підтверджує його актуальність та практичну значимість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота узгоджується з пріоритетними напрямками наукових досліджень ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”. Зокрема, під час роботи за темою “Сучасні технології фінансово-банківської діяльності в Україні” (номер держ. реєстрації 0103U006965) враховано пропозиції дисертанта стосовно формування та впровадження комплексної системи антикризового управління банківською діяльністю на макро- та мікрорівнях; за темою “Розвиток механізму функціонування банківської системи України під впливом іноземного капіталу” (номер держ. реєстрації 0107U0123112) – щодо

вибору інструментів антикризового управління на різних етапах банківських криз; за темою “Реформування фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів” (номер держ. реєстрації 0109U006782) – стосовно управління проблемними активами вітчизняних банків.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розвиток науково-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо побудови системи антикризового управління банківською діяльністю в Україні в контексті забезпечення узгодженості дій на мікро- та макрорівнях за часом, інструментами, ризик-факторами з урахуванням специфіки розвитку кризових явищ.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- узагальнити теоретичні підходи до визначення сутності, функцій, принципів та механізму антикризового управління;
- провести аналіз особливостей функціонування вітчизняної банківської системи, виявити напрямки впливу на неї світової фінансової кризи;
- дослідити сутність банківських криз, систематизувати їх види та фактори впливу на них;
- розробити багаторівневу систему антикризового управління банківською діяльністю (АУБД), що поєднує державне антикризове регулювання та антикризовий менеджмент у банку;
- розвинути методичний інструментарій превентивного, реагуючого та стабілізуючого АУБД;
- удосконалити підходи до управління неякісними активами банків шляхом створення госпітальних та перехідних банків;
- запропонувати систему критеріїв здійснення моніторингу діяльності банків у контексті превентивного антикризового менеджменту;
- розробити науково-методичний підхід до визначення прогностичного індикатора кризи в банку на основі застосування економіко-математичного інструментарію.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі антикризового управління банківською діяльністю.

Предметом дослідження є теоретико-методичне забезпечення та практичний інструментарій антикризового менеджменту і регулювання банківської діяльності.

Методи дослідження. Теоретичну та методологічну основу дисертаційного дослідження складають фундаментальні положення економічної теорії, теорії фінансів, банківської справи, ризикології та антикризового менеджменту, а також наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених щодо антикризового управління у фінансовій сфері.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань дисертантом використано наступні методи наукового дослідження: аналіз, синтез, узагальнення – при уточненні сутності, специфіки, функцій, видів, етапів та принципів антикризового управління; абстрактно-логічний метод – при визначенні економічного змісту стабілізуючого антикризового управління; метод факторного аналізу –

при визначенні чинників, які впливають на виникнення кризових явищ в діяльності банків; комплексного порівняльного аналізу – при дослідженні специфіки АУБД в зарубіжних країнах порівняно з Україною; нечіткої логіки та побудови дискримінантних функцій – при розробці науково-методичного підходу до визначення інтегрального прогностного індикатора настання банківських криз.

Інформаційну та фактологічну основу дисертаційного дослідження склали: закони України, укази Президента України та нормативні акти Кабінету Міністрів України – в частині регулювання фінансово-кредитних відносин; постанови Національного банку України; аналітичні огляди та звітні дані Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Європейського центрального банку та інших міжнародних фінансових організацій, Міністерства фінансів України, Асоціації українських банків, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, рейтингових агентств, науково-дослідних центрів; аудиторські звіти та первинна документація банків; монографічні дослідження та наукові публікації вітчизняних і закордонних вчених, присвячені діяльності банків в умовах кризи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку існуючих та обґрунтуванні ряду нових науково-методичних та практичних рекомендацій щодо формування системи антикризового управління банківською діяльністю, яка забезпечує узгоджену за суб'єктами, часом та інструментами протидію кризовим явищам в банківській системі України.

Серед найбільш істотних результатів проведеного дисертаційного дослідження варто виділити наступні положення:

вперше:

- запропоновано науково-методичний підхід до діагностики фінансового стану банку з позиції кількісної оцінки можливості його банкрутства, який передбачає розрахунок показника “прогностичний індикатор кризи”, що базується на використанні інструментарію нечіткої логіки, враховує пріоритетність факторів ризику та ступінь впевненості менеджменту банку в глибині кризових явищ;

удосконалено:

- науково-методичний підхід до визначення напрямку та ступеня впливу релевантних факторів ризику виникнення кризи в банку на ймовірність його банкрутства, який, на відміну від існуючих, базується на побудові дискримінантних функцій, що дозволяє більш обґрунтовано підійти до вибору конкретних інструментів антикризового менеджменту в банку;
- концептуальні основи побудови багаторівневої системи АУБД, що, на відміну від існуючих, передбачає суб'єктно-об'єктну узгодженість інструментів та завдань управління (на суб'єктному рівні – антикризового регулювання на рівні уряду і НБУ та антикризового менеджменту на рівні банків; на об'єктному рівні – управління залежно від фази банківської кризи – превентивного, реагуючого, стабілізуючого);
- методичні основи впорядкування системи інструментів АУБД шляхом їх диференціації залежно від: 1) рівня АУБД (уряд, НБУ, банк); 2) переважального виду ризику (кредитний; операційно-технологічний; ризик зміни процентної ставки; ринковий; валютний; ризик ліквідності; репутації;

юридичний; стратегічний); 3) типу АУБД залежно від фази банківської кризи (превентивне, реагуюче, стабілізуюче); 4) типу кризи (субстандартного кредитування; прибутковості; валютна; ліквідності; довіри);

- методичні основи управління проблемними активами банків шляхом розробки критеріїв передання частини з них до госпітального або перехідного банку, обґрунтування організаційно-економічного механізму одночасного функціонування цих банків, що дозволяє знизити частоту застосування інструментів рефінансування та рекапіталізації банків, використати потенціал державно-приватного партнерства при формуванні їх ресурсної бази;
набули подальшого розвитку:
- науково-методичний підхід до експрес-діагностики наявності ознак кризових явищ в діяльності банку на основі розробки дворівневої системи формалізованих та неформалізованих критеріїв, що дозволяє ідентифікувати фазу кризи та більш обґрунтовано прийняти рішення про використання інструментів превентивного або реагуючого антикризового менеджменту;
- науково-методичний підхід до класифікації видів АУБД залежно від фази банківської кризи, що, на відміну від існуючих, передбачає виокремлення не тільки превентивного та реагуючого, а ще й стабілізуючого антикризового управління, яке орієнтоване на усунення негативних наслідків застосування стресових антикризових заходів, реабілітацію банків після їх виведення з кризи.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що запропоновані в роботі теоретичні положення формують підґрунтя для впровадження системи антикризового управління банківською діяльністю, яка забезпечує координацію дій держави та окремих банків в процесі як попередження кризи, так і безпосереднього реагування на неї. Зокрема, висновки дисертанта щодо оцінки можливого банкрутства банків на основі критичних показників враховуються Управлінням Національного банку України в Сумській області (довідка від 07.07.2011 № 12-014/2244); щодо інструментів, які мають бути реалізовані з метою превентивного та реагуючого управління кризами – Сумською ОД ПАТ “Райффайзен Банк Аваль” (довідка від 04.07.2011 № С 19-115/282); щодо побудови системи ранньої діагностики кризи в банку – ПАТ АБ “Столичний” (довідка від 04.07.2011 № 000038); щодо застосування кількісних та якісних індикаторів кризи при здійсненні моніторингу банківської діяльності – філією ПАТ КБ “Надра” Сумським РУ “Слобожанщина” (довідка від 04.07.2011 № 3361).

Одержані дисертантом наукові результати використовуються в навчальному процесі у ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України” при викладанні дисциплін: “Фінансова санація та банкрутство підприємств”, “Фінансовий менеджмент в банку”, “Банківський нагляд”, “Центральний банк і грошово-кредитна політика” (акт від 11.05.2011).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійно виконаною науковою роботою. Наукові положення, висновки, рекомендації і розробки, які виносяться на захист, одержані автором самостійно і відображені в опублікованих працях. Результати, опубліковані дисертантом у співавторстві, використані у дисертаційній роботі лише в межах його особистого внеску.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження доповідалися, обговорювалися і отримали схвальну оцінку на 10 науково-практичних конференціях, серед яких: XIV Всеукраїнська науково-практична конференція “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” (2011 р., м. Суми); VI Міжнародна науково-практична конференція “Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків” (2011 р., м. Черкаси); VI Міжнародна науково-практична конференція “Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика” (2011 р., м. Суми); Міжнародна конференція “Шляхи та інструменти модернізаційного прориву економіки України” (2010 р., м. Одеса); III Міжнародна науково-практична конференція “Особливості функціонування національних фінансових систем в умовах поглиблення глобалізаційних процесів” (2010 р., м. Ірпінь); V Міжнародна науково-практична конференція “Efektivni nastroje modernich ved – 2009” (2009 р., м. Прага, Чехія); II Всеукраїнська міжвузівська науково-практична конференція студентів, аспірантів і викладачів “Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в умовах трансформації економіки” (2009 р., м. Рівне); V Міжнародна науково-практична конференція “Naukowa przestrzen Europy – 2009” (2009 р., м. Пшемишль, Польща) та ін.

Публікації. Основні наукові положення, рекомендації та висновки дисертанта опубліковано у 20 наукових працях загальним обсягом 24,47 друк. арк., з яких особисто автору належить 5,83 друк. арк., у тому числі: 1 розділ у колективній монографії, 8 статей в журналах і збірниках наукових праць, що є фаховими з економіки, 10 публікацій в збірниках тез доповідей конференцій, 1 публікація у нефарховому виданні.

Структура і зміст роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Повний обсяг дисертації складає 288 сторінок, у тому числі на 129 сторінках розміщено 46 таблиць, 30 рисунків, 6 додатків та список літератури з 303 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету, основні завдання, об’єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, визначено зв’язок з науковими програмами, засвідчено апробацію результатів дослідження.

У першому розділі “**Теоретичні засади антикризового управління банківською діяльністю**” досліджено сутність та специфіку банківських криз; визначено особливості функціонування банківської системи України в умовах світової фінансової кризи та в період подолання її наслідків; узагальнено теоретичну базу антикризового управління.

Автором упорядковано класифікацію банківських криз залежно від причин їх виникнення, довжини ланцюга прояву кризових явищ, масштабу поширення, тривалості, типу превалюючих ризик-факторів, складності, глибини наслідків, ступеня передбачуваності, регулярності, віддаленості наслідків,

можливості швидкої ідентифікації, зв'язку наслідків із подальшою діяльністю банку. Фактори виникнення банківських криз узагальнено в межах трьох груп (макроекономічні, мікроекономічні та інституційні).

Специфічність банківської кризи (на відміну від криз в інших сферах економіки) обумовлена складністю визначення та оцінки банківських зобов'язань, що пов'язано з наявністю позабалансових зобов'язань, а також зобов'язань філій та відділень банку в країні та за кордоном; неадекватністю ринкових цін на проблемні кредити, які слід врахувати при оцінці вартості проблемних запозичень; суперечливістю підходів до оцінки вартості банківського бізнесу та адекватності капіталу; зацікавленістю аудиторів та власників бізнесу у відкладанні процесу ідентифікації кризи тощо. Автором узагальнено специфіку прояву та практичний досвід подолання банківських криз в різних країнах світу, впорядковано підходи до ідентифікації системної банківської кризи. Це дозволило дослідити напрямки мультиплікативних змін факторів та наслідків кризових явищ на кожному етапі ланцюга “локальна криза в банку – системна банківська криза в країні – глобальна фінансова криза”.

Дослідження впливу світової фінансової кризи на функціонування банківської системи України як безпосередньо в період 2008-2009 рр., так і в посткризовий період, дозволило виявити основні його негативні наслідки. Так, зокрема, відбулось зниження довіри до банківських установ, про що свідчить масове вилучення (до 25 %) коштів з рахунків банків та обмеження доступу до міжнародних ринків капіталу. Діяльність 41 банку України виявилася збитковою, причому прибутковість активів банків все ще продовжує скорочуватися і сьогодні. Незбалансованість за термінами співвідношення кредитів до депозитів (у 2009 р. воно складало 213 % при нормі 100 %) обумовила зростання вартості кредитів на 4–5 %, що суттєво обмежило можливості кредитування реального сектора економіки України. Криза призвела до різкого збільшення обсягу проблемних кредитів (з 18 до 70 % протягом 2009 р.), різкого зростання вартості кредитів (на 4–5 %), підвищення вимог банків до позичальників, зменшення мережі філій вітчизняних банків на 18 %, скорочення чисельності персоналу в банках (більше ніж на 10 тис. осіб у 2008–2009 рр.). Наприкінці 2009 р. у 14 банках введено тимчасові адміністрації, причому станом на кінець 2011 р. в двох банках вони все ще діють, а 21 банк перебуває у стані ліквідації. Автором надано оцінку діяльності НБУ та банків щодо подолання цих руйнівних наслідків світової фінансової кризи.

У результаті систематизації концептуальних підходів до тлумачення антикризового управління обґрунтовано необхідність трактування його як специфічного виду управління, спрямованого на прогнозування, попередження кризи, безпосереднє її подолання та ліквідацію негативних наслідків. Саме остання складова, на думку автора, обумовлює необхідність виокремлення поряд з превентивним та реагуючим, ще й стабілізуючого АУБД, яке орієнтоване на розробку програми переходу від радикальних, реагуючих інструментів АУБД (“шокова терапія”) до превентивних. Стабілізуюче АУБД закладає основу для відновлення рівноваги банку після виведення його з кризи, виконує функцію своєрідного амортизатора, здатного пригальмувати процеси поширення негативних

наслідків застосування арсеналу стрес-інструментів, запобігти виникненню некерованих та непередбачуваних наслідків роботи антикризових менеджерів.

На відміну від традиційного, антикризове управління характеризується високою оперативністю в прийнятті рішень; значною витратністю на фоні загальної обмеженості фінансових ресурсів; високою ризикованістю; застосуванням непопулярних заходів; короткостроковим характером вирішуваних завдань; відмовою від стратегічних проектів на користь менш ефективних, але короткострокових.

У другому розділі **“Розвиток теоретичних основ та системи інструментів антикризового управління банківською діяльністю”** поглиблено концептуальні засади побудови багаторівневої системи АУБД; розроблено індикатор вибору інструментів АУБД; розвинуто методичні основи управління проблемними активами банків.

Важливість здійснення системного АУБД обумовлена значною швидкістю перетікання локальних банківських криз у системну; тісним взаємозв'язком та взаємозалежністю інструментів АУБД на мікро- та макрорівнях; високим рівнем впливу стабільного функціонування банківської системи на безпеку всієї економіки України з погляду на банкоцентричність фінансового ринку України; можливістю отримання синергетичного ефекту при взаємодії держави та банків. Враховуючи це, у роботі обґрунтовано необхідність формування багаторівневої системи АУБД (рис. 1), в якій узгодженість досягається: по-перше – на суб'єктному рівні (антикризове регулювання на рівні уряду, на рівні НБУ та антикризовий менеджмент на рівні банків); по-друге, на об'єктному рівні – в залежності від фази банківської кризи (превентивне, реагуюче та стабілізуюче).

Такий підхід відрізняється від існуючих: 1) виокремленням не дворівневої (“НБУ – банк”), а тривірневої (“уряд – НБУ – банк”) системи АУБД, що дозволяє врахувати можливість дифузії кризових імпульсів між фінансовим та реальним секторами економіки та, відповідно, необхідність її попередження та адекватного реагування на неї; 2) виокремленням стабілізуючого АУБД, що забезпечує системне охоплення антикризовими заходами всіх стадій життєвого циклу банків та враховує циклічність їх появи; 3) системним поєднанням заходів державного антикризового регулювання та антикризового менеджменту на рівні окремих банків.

На основі формалізованої автором взаємозалежності між банківськими ризиками та кризами запропоновано обирати інструменти АУБД залежно не тільки від проявів (симптомів) кризи, а й від інших факторів, конкретну комбінацію яких слід встановлювати на основі індикатора $S \{i_l; i_r; i_m; i_c\}$, в якому:

- 1) i_l – рівень АУБД (1 – рівень уряду; 2 – рівень НБУ; 3 – рівень банку);
- 2) i_r – вид ризику (1 – кредитний; 2 – операційно-технологічний; 3 – ризик зміни процентної ставки; 4 – ринковий; 5 – валютний; 6 – ризик ліквідності; 7 – ризик репутації; 8 – юридичний; 9 – стратегічний);
- 3) i_m – тип АУБД залежно від фази банківської кризи (1 – превентивне; 2 – реагуюче; 3 – стабілізуюче);

4) i_c – тип банківської кризи (1 – криза субстандартного кредитування; 2 – прибутковості; 3 – валютна; 4 – ліквідності; 5 – довіри).

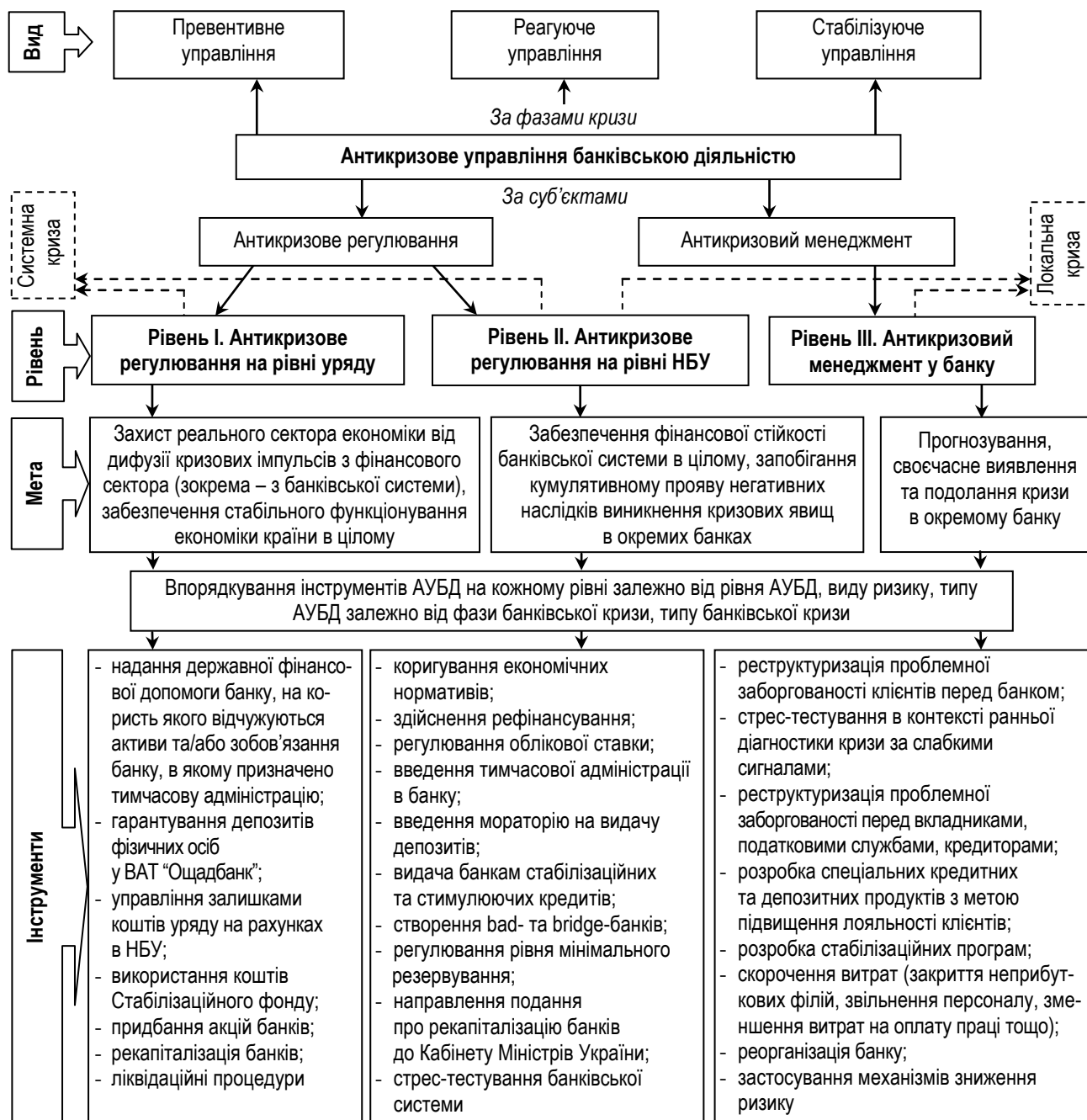

Рис. 1. Багаторівнева система АУБД в Україні

На основі узагальнення вітчизняного і світового досвіду подолання фінансової кризи 2008–2009 рр. та оцінки ефективності застосування інструментів АУБД урядами, центральними та комерційними банками автором упорядковано ці інструменти залежно від конкретних значень складових індикатора S . Фрагмент результатів такого дослідження для другого рівня системи АУБД (рівня НБУ) представлено у табл. 1.

**Інструменти антикризового регулювання на рівні НБУ
залежно від значення індикатора $S \{i_r, i_m, i_c\}$ (фрагмент)**

$S \{i_r, i_m, i_c\}$	Інструменти превентивного антикризового регулювання	$S \{i_r, i_m, i_c\}$	Інструменти реагуючого антикризового регулювання
$S \{2; 1; 1; 1\}$ $S \{2; 1; 1; 2\}$	<ul style="list-style-type: none"> - регулювання облікової ставки; - перевірка дотримання та перегляд норм резервування для відшкодування можливих втрат за активними операціями для банків; - розробка методичних рекомендацій щодо управління кредитним ризиком з метою попередження його поглиблення; - банківський нагляд (виїзний та безвиїзний) 	$S \{2; 1; 2; 1\}$	<ul style="list-style-type: none"> - викуп проблемних активів банків; - створення госпітального банку та переведення проблемних зобов'язань банків на його баланс; - надання кредитів рефінансування; - створення Єдиної інформаційної системи обліку проблемних позичальників
$S \{2; 2; 1; 2\}$	<ul style="list-style-type: none"> - встановлення вимог до професійної придатності та ділової репутації голови та членів спостережної ради, персоналу та менеджменту банку; - здійснення нагляду за діяльністю банківських установ 	$S \{2; 1; 2; 2\}$ $S \{2; 2; 2; 2\}$ $S \{2; 3; 2; 2\}$ $S \{2; 4; 2; 2\}$ $S \{2; 5; 2; 2\}$ $S \{2; 8; 2; 2\}$	<ul style="list-style-type: none"> - регулювання рівня мінімального резервування для банків; - регулювання рівня достатності капіталу; - здійснення рефінансування; - введення тимчасової адміністрації
$S \{2; 3; 1; 2\}$	<ul style="list-style-type: none"> - розробка методичних вказівок та рекомендацій щодо управління ризиком зміни процентної ставки 		
$S \{2; 4; 1; 2\}$	<ul style="list-style-type: none"> - проведення стрес-тестування банківської системи з боку Національного банку України 		<ul style="list-style-type: none"> - проведення аукціонів з продажу валюти за пільговим курсом для позичальників; - встановлення тимчасової заборони або обмеження на валютне кредитування суб'єктів господарювання; - встановлення обмежень на видачу валютних кредитів фізичним особам; - встановлення вимоги резервування в розмірі 50–100 % від суми виданих кредитів в іноземній валюті
$S \{2; 5; 1; 3\}$ $S \{2; 5; 1; 2\}$	<ul style="list-style-type: none"> - регулювання лімітів відкритої валютної позиції 		
$S \{2; 6; 1; 4\}$	<ul style="list-style-type: none"> - перевірка дотримання та перегляд обов'язкових нормативів ліквідності (Н4, Н5, Н6) 	$S \{2; 5; 2; 3\}$	
$S \{2; 7; 1; 5\}$ $S \{2; 7; 1; 4\}$	<ul style="list-style-type: none"> - оприлюднення публічної інформації про банки 		
$S \{2; 8; 1; 5\}$ $S \{2; 8; 1; 2\}$	<ul style="list-style-type: none"> - встановлення вимог стосовно фінансового моніторингу операцій клієнтів банку, а також перевірки потенційних та наявних клієнтів; - встановлення штрафних санкцій та адміністративних стягнень як заходів впливу при порушенні банківського законодавства або нормативно-правових актів НБУ 	$S \{2; 6; 2; 4\}$ $S \{2; 7; 2; 4\}$ $S \{2; 9; 2; 4\}$	<ul style="list-style-type: none"> - здійснення рефінансування; - надання стабілізаційних або стимулюючих кредитів; - встановлення обов'язкової вимоги щодо передчасного попередження банку клієнтом про дострокове зняття коштів з депозитного рахунку
$S \{2; 9; 1; 4\}$	<ul style="list-style-type: none"> - регулювання нормативів достатності капіталу (Н1, Н2, Н3), що допомагає забезпечувати виконання стратегічних планів; - перегляд та удосконалення системи звітності банківських установ 	$S \{2; 7; 2; 5\}$ $S \{2; 8; 2; 5\}$	<ul style="list-style-type: none"> - введення мораторію на зняття депозитів та/або видачу кредитів в банках; - направлення подання про рекапіталізацію банків до Кабінету Міністрів України

З метою вирішення проблеми зростання обсягів проблемних активів в банках України автором розроблено алгоритм прийняття Національним банком України рішення щодо переведення активів проблемного банку до госпітального (bad-) або перехідного (bridge-) банку (рис. 2). Запропонований у роботі підхід до створення госпітального та перехідного банків передбачає державно-приватне партнерство при формуванні ресурсної бази цих банків; базується на шведській та німецькій моделях створення компаній з управління проблемними активами, а також на європейській стратегії викупу зобов'язань, що передбачає переведення проблемних активів до госпітального банку не загалом, а вибірково.

На відміну від існуючих, він: 1) передбачає одночасне, а не альтернативне функціонування bad- та bridge-банків у країні; 2) формалізує систему критеріїв переведення проблемних активів до даних установ; 3) передбачає надання допомоги всім банкам, що відповідають розробленим критеріям, а не тільки державним, як це передбачається концепцією створення санаційного банку в Україні; 4) знижує частоту застосування таких інструментів державного антикризового регулювання, як рефінансування та рекапіталізація; 5) знижує рівень навантаження на державний бюджет та дозволяє уникнути перекладання відповідальності за прорахунки керівництва проблемного банку на госпітальний/перехідний банк.

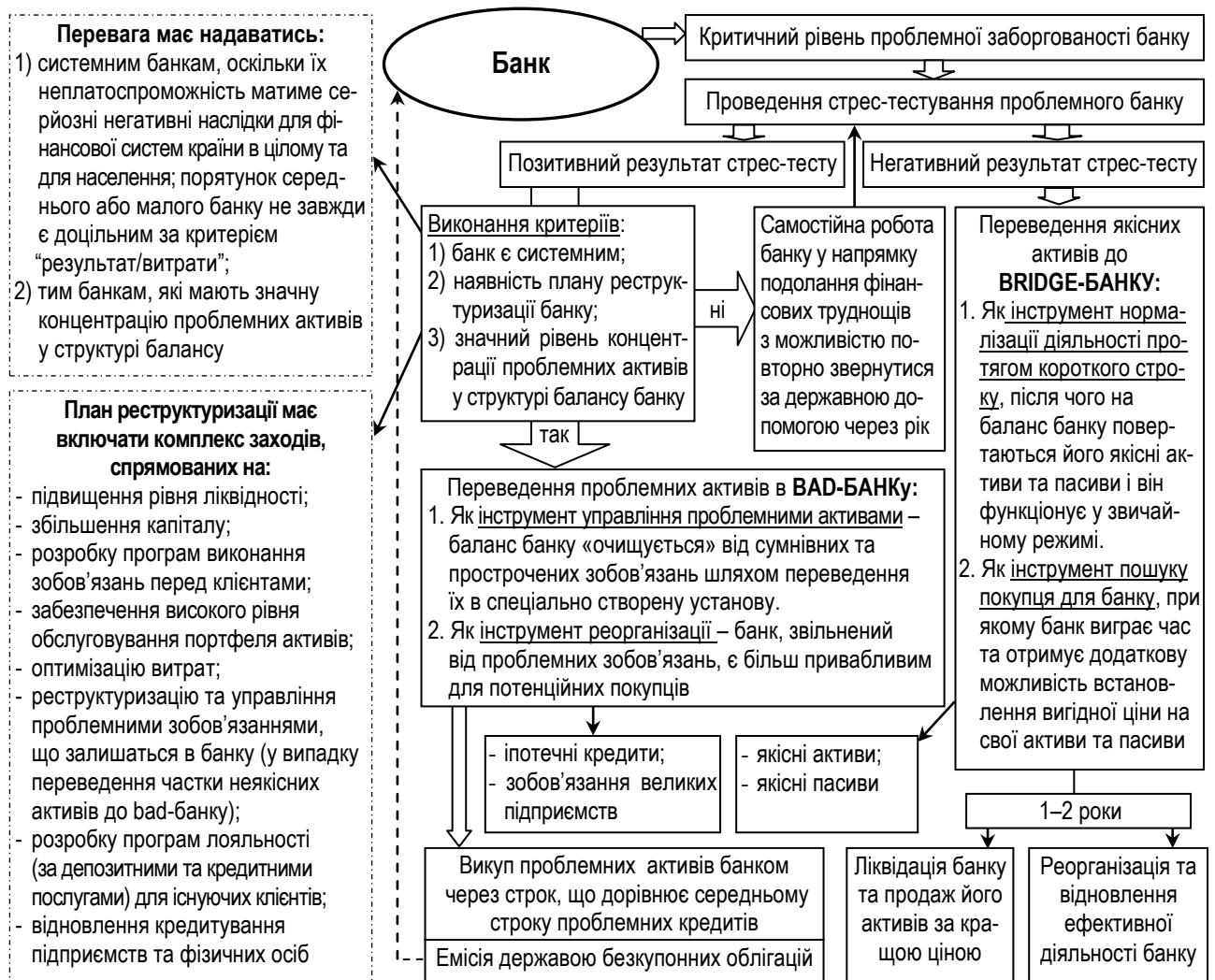

Рис. 2. Концептуальні засади управління проблемними активами банків в Україні

У третьому розділі “Методичні засади та практичні механізми діагностики кризи в банках України” розроблено дворівневу систему критеріїв здійснення антикризового моніторингу діяльності банків; розроблено економіко-математичний інструментарій прогнозування рівня ризику банкрутства банків на основі застосування методів нечіткої логіки та дискримінантного аналізу.

З метою здійснення моніторингу діяльності банків щодо раннього виявлення ознак кризи автором розроблено дворівневу систему формалізованих та неформалізованих критеріїв, яка суттєво розвиває підхід, запропонований Комітетом з узагальнення практики аудиторів у Великій Британії. До індикаторів першого рівня віднесено ті, наявність яких свідчить про високу ймовірність кризи та може слугувати сигналом до застосування інструментів реагуючого антикризового менеджменту. Це, зокрема: перевищення певного критичного рівня проблемної кредитної заборгованості; неузгодженість за обсягами та строками депозитного та кредитного портфеля банку; регулярне невиконання зобов'язань перед інвесторами, кредиторами, вкладниками, акціонерами банку; потенційні втрати за довгостроковими контрактами та ін. Індикаторами другого рівня, наявність яких свідчить про незначну ймовірність виникнення кризи та передбачає застосування інструментів превентивного антикризового менеджменту, запропоновано вважати: втрату ключових співробітників апарату управління банку; порушення процесу операційної діяльності; втрату ключових клієнтів; низькі темпи технічного та технологічного оновлення банку та ін. Ефективність застосування цієї системи експрес-діагностики кризи в банку продемонстровано на прикладі ПАТ КБ “Надра”, який під впливом світової фінансової кризи 2008-2009 рр. зазнав найбільш руйнівних втрат у порівнянні з іншими вітчизняними банками.

Якщо за результатами проведеного моніторингу виявлено ознаки ймовірності настання кризи, необхідно провести більш глибоку діагностику фінансового стану банку з позиції кількісної оцінки ймовірності можливого банкрутства. Для цього запропоновано застосовувати показник “прогнозний індикатор кризи” (G), що базується на використанні інструментарію нечіткої логіки, враховує пріоритетність факторів ризику та ступінь впевненості менеджменту банку (рис. 3). На цьому рисунку використано наступні умовні позначення: μ – ступінь впевненості особи, яка приймає рішення; X_i – кількісна оцінка фактора, що характеризує ймовірність банкрутства банку ($i = 1 \dots 27$); j – значення критерію розбивки на підмножини ($j=1 \dots 5$); \bar{X}_i – середнє значення i -го фактора в динаміці за всією сукупністю розглянутих банків; r_i^1 – ваговий коефіцієнт i -го фактора, якщо всі фактори мають однаковий рівень значущості; r_i^2 – ваговий коефіцієнт i -го фактора, якщо обрані фактори підпорядковані ряду пріоритетів, що утворюють спадну арифметичну прогресію; r_i^3 – ваговий коефіцієнт i -го фактора, якщо обрані фактори підпорядковані ряду пріоритетів, що утворюють спадну геометричну прогресію; r_i^4 – ваговий коефіцієнт i -го фактора, якщо обрані фактори підпорядковані ряду пріоритетів, що визначаються, виходячи із суджень особи, яка приймає рішення, і подаються у вигляді інтервалів значень $\alpha_i \leq X_i \leq \beta_i$; α_i – мінімальне значення вагового коефіцієнта фактора X_i ; β_i – максимальне значення вагового коефіцієнта фактора X_i ; N – загальна кількість обраних факторів; λ_j^i – бінарна характеристика відповідності значень обраного i -того фактора встановленим j -м інтервальним межам.

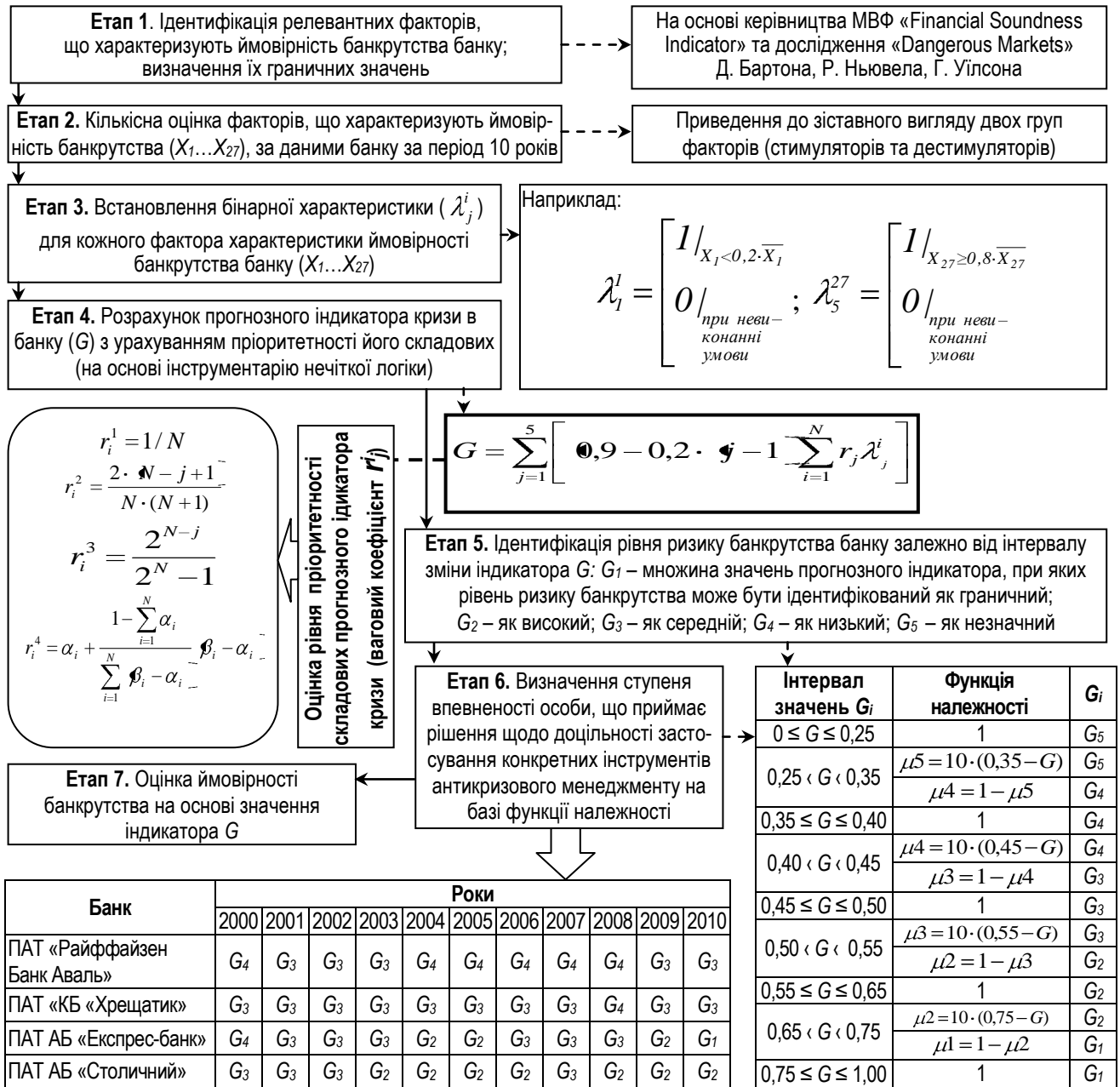

Рис. 3. Алгоритм розрахунку прогнозного індикатора кризи в банку на основі застосування теорії нечіткої логіки

З метою визначення напрямку та ступеня впливу найбільш релевантних факторів X_i на прогнозний індикатор кризи G , запропоновано застосовувати дискримінантний аналіз, статистичну базу якого склала інформація щодо функціонування ПАТ “Райффайзен Банк Аваль”, ПАТ “КБ “Хрещатик”, ПАТ АБ “Експрес-Банк” та ПАТ АБ “Столичний” в 2010 р. (обрано по одному банку з кожної групи банків за розміром активів згідно з класифікацією НБУ). За допомогою можливостей модуля “Discriminant analysis” системи Statistica із всієї сукупності факторів було виокремлено найбільш значущі з точки зору поточної ситуації у банківській системі України. Для розрахунку вагових коефіцієнтів,

що відображають характер та напрямок впливу окремих факторів на загальний рівень прогнозного індикатора кризи, застосовано метод найменших квадратів, що дозволило побудувати наступну систему дискримінантних функцій:

$$\begin{aligned}
 G &= \max_{j,j=1+5} G_j \\
 G1 &= 0,84X_1 - 0,583X_2 + 0,04X_3 - 0,06X_4 - 14,00X_5 + 166,55X_6 - 213,06X_7 + \\
 &\quad + 0,0005X_8 + 0,13X_{11} + 62,75X_{12} + 0,03X_{13} + 0,97X_{15} + 0,06X_{16} - 0,96X_{17} - \\
 &\quad - 0,11X_{18} - 0,12X_{19} - 0,02X_{20} - 0,02X_{21} + 0,55X_{24} - 0,0003X_{25} \\
 G2 &= 3,75X_1 - 2,41X_2 + 0,38X_3 - 0,32X_4 - 4,23X_5 + 331,52X_6 - 402,53X_7 + \\
 &\quad + 0,007X_8 + 0,77X_{11} + 50,28X_{12} + 0,06X_{13} + 28,07X_{15} - 0,65X_{16} + \\
 &\quad + 0,63X_{17} - 0,88X_{18} + 0,03X_{19} - 0,07X_{20} - 0,01X_{21} + 1,78X_{24} - 0,001X_{25} \\
 G3 &= 2,27X_1 - 1,16X_2 + 0,21X_3 - 0,21X_4 - 14,61X_5 + 273,92X_6 - 372,52X_7 - \\
 &\quad - 0,0003X_8 + 1,84X_{11} + 113,91X_{12} + 0,07X_{13} + 2,64X_{15} - 0,06X_{16} + \\
 &\quad + 1,34X_{17} - 0,73X_{18} - 0,18X_{19} - 0,03X_{20} - 0,02X_{21} + 2,06X_{24} - 0,0004X_{25} \\
 G4 &= -0,23X_1 + 1,26X_2 - 0,21X_3 + 0,05X_4 - 40,60X_5 + 112X_6 - 389,27X_7 - 0,01X_8 + \\
 &\quad + 2,16X_{11} + 329,29X_{12} + 0,26X_{13} - 1,18X_{15} + 1,15X_{16} + 2,23X_{17} - \\
 &\quad - 0,78X_{18} - 0,04X_{19} - 0,02X_{20} - 0,06X_{21} + 0,83X_{24} - 0,0001X_{25} \\
 G5 &= 8,92X_1 - 8,23X_2 + 1,86X_3 - 0,95X_4 + 12,21X_5 + 628,06X_6 - 1240,78X_7 - \\
 &\quad - 0,003X_8 + 0,97X_{11} + 584,45X_{12} - 0,38X_{13} + 14,41X_{15} - 4,30X_{16} + \\
 &\quad + 7,65X_{17} + 0,07X_{18} - 1,27X_{19} + 0,18X_{20} + 0,07X_{21} + 6,97X_{24} + 0,0004X_{25}
 \end{aligned} \tag{1}$$

де X_1 – відношення регулятивного капіталу до активів, зважених за ризиком; X_2 – відношення регулятивного капіталу I рівня до зважених за ризиком активів; X_3 – відношення проблемних кредитів до капіталу; X_4 – відношення проблемних кредитів до кредитів наданих; X_5 – темп зростання кредитного портфелю; X_6 – темп зростання відсоткових ставок за депозитами; X_7 – темп зростання відсоткових ставок за кредитами; X_8 – темп скорочення депозитів; X_9 – рентабельність активів; X_{10} – рентабельність капіталу; X_{11} – відношення процентного доходу до загальних активів банку; X_{12} – відношення непроцентних витрат до валового доходу; X_{13} – відношення високоліквідних активів до сукупних активів; X_{14} – відношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань; X_{15} – відношення великих ризиків до капіталу; X_{16} – відношення прибутків (збитків) за фінансовими інструментами до валових активів; X_{17} – відношення витрат на утримання персоналу до активів; X_{18} – відношення депозитів клієнтів до кредитів наданих (крім міжбанківських); X_{19} – частка міжбанківських кредитів у зобов'язаннях; X_{20} – відношення капіталу до депозитів; X_{21} – частка кредитів на нерухомість та будівництво в сумі кредитів наданих; X_{22} – норматив ризику загальної довгої відкритої позиції; X_{23} – норматив ризику загальної короткої відкритої позиції; X_{24} – частка кредитів, наданих фізичним особам, в сумі кредитів наданих; X_{25} – частка кредитів на промислове виробництво в сумі кредитів наданих; X_{26} – відношення кредитів в іноземній валюті до кредитів наданих; X_{27} – відношення зобов'язань в іноземній валюті до зобов'язань банку.

Залежно від розрахованого значення прогнозного індикатора кризи G та, відповідно, рівня ризику банкрутства банку – $G_1 \dots G_5$, керівництво цілеспрямовано застосовує інструменти антикризового впливу, виходячи із абсолютних значень та знаку вагових коефіцієнтів у дискримінантних функціях. Так, наприклад, у 2010 р. рівень ризику банкрутства ПАТ “Райффайзен Банк Аваль” автором ідентифіковано як середній, оскільки при розрахунку всіх дискримінантних функцій за реальними даними діяльності цього банку найбільшим виявилось значення індикатора G_3 . Виходячи із значень та знаку вагових коефіцієнтів в дискримінантній функції G_3 , з точки зору запобігання поширення кризових явищ в діяльності цього банку першочерговими слід вважати антикризові заходи впливу на показники X_{12} , X_{15} , X_1 , X_{17} , X_{24} , X_6 ; у середньостроковій перспективі необхідно приділяти увагу зниженню рівня таких показників, як X_3 , X_{11} та X_{13} ; при збільшенні показників X_2 , X_4 , X_5 , X_7 , X_8 , X_{16} , X_{18} , X_{19} , X_{20} , X_{21} та X_{25} ймовірність банкрутства цього банку буде зменшуватися.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення науково-прикладної задачі, яка полягає у розвитку науково-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо побудови системи антикризового управління банківською діяльністю в Україні в контексті забезпечення узгодженості дій на мікро- та макрорівнях за часом, інструментами, ризик-факторами з урахуванням специфіки розвитку кризових явищ.

За результатами дисертаційного дослідження зроблено наступні висновки:

1. Ідентифікація банківської кризи є більш складним завданням у порівнянні з ідентифікацією криз в інших сферах економіки, оскільки наявні позабалансові зобов'язання та зобов'язання філій і відділень банку як в країні, так і за її межами значно ускладнюють процедуру оцінки їх загального стану; неадекватність цін на проблемні активи унеможливорює оцінку портфеля запозичень банку; власники можуть бути зацікавлені в поглибленні кризового стану банку тощо. З метою подолання окреслених проблем визначено фактори, які спричиняють розвиток кризових явищ у різних масштабах – від кризи окремого банку до системної та глобальної фінансової кризи.

2. З метою врахування повного циклу банківських криз від виникнення перших, слабких сигналів її появи до остаточного відновлення рівноваги банку після кризи запропоновано виокремлювати превентивне, реагуюче та стабілізуюче АУБД, причому останнє спрямовано на згладжування негативних наслідків застосування радикальних стрес-інструментів.

3. Системність при реалізації концепції АУБД має бути забезпечена на суб'єктному рівні – шляхом узгодженості завдань на рівні уряду, НБУ та банків; на об'єктному рівні – шляхом конвергенції інструментів превентивного, реагуючого та стабілізуючого управління.

4. З метою більш ефективного та адресного застосування інструментів АУБД їх вибір слід здійснювати на основі індикатора, який передбачає

їх диференціацію залежно від рівня АУБД; переважаючого виду ризику; типу АУБД залежно від фази кризи; типу банківської кризи.

5. На загальнодержавному рівні проблему зростання проблемних активів банків доцільно вирішувати за допомогою створення госпітального та перехідного банків. На підставі стрес-тестування та відповідності ряду встановлених критеріїв визначається, чи здатний проблемний банк відновити платоспроможність та перейти до стабільного функціонування протягом короткострокового терміну при переведенні його проблемних активів до госпітального (bad-) банку. У протилежному випадку якісні активи та пасиви проблемного банку можуть бути переведені до перехідного (bridge-) банку, після чого через 1-2 роки банк ліквідується або реорганізується та ефективно функціонує (установа отримує додатковий час для пошуку покупців за вигідною ціною).

6. У контексті превентивного АУБД слід здійснювати моніторинг щодо наявності кризових явищ в діяльності банку за показниками двох рівнів. Наявність індикаторів першого рівня свідчить про необхідність негайного здійснення реагуючого антикризового менеджменту в банку, оскільки ймовірність виникнення банківської кризи є високою. Наявність індикаторів другого рівня попереджає про ймовірність появи кризи в перспективі, а, отже, в банку мають бути активно реалізовані заходи превентивного антикризового менеджменту. Апробацію даного підходу здійснено на базі ПАТ КБ “Надра”.

7. Запропонований у роботі науково-методичний підхід до визначення прогнозного індикатора кризи характеризується використанням інструментарію нечіткої логіки, врахуванням рівня пріоритетності складових показників та ступеня впевненості особи, що приймає рішення щодо доцільності застосування конкретних інструментів антикризового менеджменту.

8. Застосування інструментарію дискримінантного аналізу дозволяє здійснити якісну характеристику фінансового стану банку на основі визначення найбільш впливових показників (складових прогнозного індикатора кризи) з точки зору ймовірності настання банкрутства та їх вагових коефіцієнтів. Дискримінантна функція побудована на основі розрахунків за даними банків ПАТ “Райффайзен Банк Аваль”, ПАТ “КБ “Хрещатик”, ПАТ АБ “Експрес-Банк” та ПАТ АБ “Столичний”.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Монографії

1. Афанасьєва О. Б. Вплив світової фінансової кризи на вартісну оцінку банківського бізнесу в Україні // Вартість банківського бізнесу : монографія / [А. О. Єпіфанов, С. В. Леонов, Й. Хабер та ін.] ; за заг. ред. А. О. Єпіфанова та С. В. Леонова. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2011. – С. 262–270 (0,47 друк. арк.).

Публікації у наукових фахових виданнях

2. Афанасьєва О. Б. Концептуальні засади побудови багаторівневої системи антикризового управління банківською діяльністю [Електронний ресурс] / С. В. Леонов, О. Б. Афанасьєва // Ефективна економіка. – 2011. – № 5. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=567> (0,5 друк. арк.). *Особистий внесок: обґрунтування взаємозв'язку основних елементів у системі АУБД (0,31 друк. арк.).*
3. Афанасьєва О. Б. Доцільність та особливості створення госпітальних та бридж-банків в банківській системі України [Електронний ресурс] / С. В. Леонов, О. Б. Афанасьєва // Проблеми системного підходу в економіці. – 2011. – № 2. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2011_2/Leonov_211.htm (0,51 друк. арк.). *Особистий внесок: розробка механізму управління проблемними активами банків шляхом створення госпітального та перехідного банків (0,35 друк. арк.).*
4. Афанасьєва О. Б. Порівняльний аналіз антикризового та традиційного менеджменту / Т. А. Васильєва, О. Б. Афанасьєва // Інноваційна економіка. – 2011. – № 1 (20). – С. 6–10 (0,4 друк. арк.). *Особистий внесок: порівняльний аналіз завдань та інструментів антикризового та традиційного видів менеджменту (0,28 друк. арк.).*
5. Афанасьєва О. Б. Сутність економічної кризи у контексті антикризового менеджменту / Т. А. Васильєва, О. Б. Афанасьєва // Фінансово-банківські механізми державного управління економікою України : зб. наук. праць. – Донецьк, 2011. – Вип. 176. – С. 24–32 (0,39 друк. арк.). *Особистий внесок: систематизація науково-методичних підходів до розуміння економічної сутності кризи та ідентифікація основних етапів розвитку теорії антикризового менеджменту (0,27 друк. арк.).*
6. Афанасьєва О. Б. Зарубіжний досвід антикризового управління в банках / О. Б. Афанасьєва // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми, 2010. – Вип. 29. – С. 159–167 (0,46 друк. арк.).
7. Афанасьєва О. Б. Особливості антикризового управління в банках України / О. Б. Афанасьєва // Економічний простір : збірник наукових праць. – № 38. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2010. – С. 89–99 (0,6 друк. арк.).
8. Афанасьєва О. Б. Антикризове регулювання діяльності банків в Україні в період світової фінансової кризи / О. Б. Афанасьєва // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Фінансовий ринок України: стабілізація та євроінтеграція : зб. наук. праць. – Львів, 2010. – Вип. 1 (81). – С. 316–325 (0,52 друк. арк.).
9. Афанасьєва О. Б. Методологічне підґрунтя реалізації системного підходу до антикризового управління / О. Б. Афанасьєва // Вісник Академії митної служби України. – Серія “Економіка”. – 2009. – № 1. – С. 138–144 (0,48 друк. арк.).

Публікації в інших виданнях

10. Afanasieva O. Analysis of main instruments of crisis regulation of banking activity during the global financial crisis of 2008-2009 / O. Afanasieva // Corporate Ownership and Control. – 2011. – Vol. 9, Is. 1. – Pp. 233–243 (0,93 друк. арк.).

Публікації у збірниках матеріалів конференцій

11. Афанасьєва О. Б. Створення госпітального банку як дієвий інструмент управління проблемними активами вітчизняних банків / О. Б. Афанасьєва // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України [Текст] : збірник тез доповідей XII Всеукраїнської науково-практичної конференції (27–28 жовтня 2011 р.) : у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2011. – Т. 2. – С. 91–93 (0,08 друк. арк.).
12. Афанасьєва О. Б. Взаємозалежність типів банківських криз від видів банківських ризиків / О. Б. Афанасьєва // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків: Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. 20–21 жовтня 2011 р. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю.А., 2011. – С. 13–15 (0,09 друк. арк.).
13. Афанасьєва О. Б. Поняття та сутність системної банківської кризи / О. Б. Афанасьєва // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика [Текст] : збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції (26–27 травня 2011 р.) : у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2011. – Т. 2. – С. 102–104 (0,09 друк. арк.).
14. Afanasieva O. Implementation of complex system of crisis management of banking activity / T. Vasilyeva, O. Afanasieva // Економіка та менеджмент: перспективи розвитку: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 18–20 травня 2011 р. : в 2 т. / За заг. ред.: О. В. Прокopenко, М. Ю. Троян. – Суми : СумДУ, 2011. – Т. 1. – С. 16–18 (0,1 друк. арк.). *Особистий внесок: розробка концептуальних засад побудови системи АУБД в Україні (0,08 друк. арк.).*
15. Афанасьєва О. Б. Управління проблемними активами банку в умовах кризи / О. Б. Афанасьєва // Шляхи та інструменти модернізаційного прориву економіки України // Матеріали міжнародної конференції, м. Одеса, 21–22 жовтня 2010 р. / ІПРЕЕД НАН України. – м. Одеса : ІПРЕЕД НАН України, 2010. – С. 156–157 (0,11 друк. арк.).
16. Афанасьєва О. Б. Світова фінансова криза як стимул до впровадження антикризового управління в банках / О. Б. Афанасьєва // Особливості функціонування національних фінансових систем в умовах поглиблення глобалізаційних процесів : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції : в 2 ч. – Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2010. – Ч. 1. – С. 27–29 (0,13 друк. арк.).

17. Афанасьєва О. Б. Зарубіжний досвід антикризового управління в банках у період світової фінансової кризи / О. Б. Афанасьєва // Людський фактор в економіці та його перспективи в сучасній Україні : матеріали економічної наукової інтернет-конференції. – Тернопіль, 2010. – С. 80–81 (0,13 друк. арк.).
18. Афанасьєва О. Б. Діагностика банкрутства банків : сутність, призначення, специфіка здійснення, методичне забезпечення / О. Б. Афанасьєва // Efektivni nastroje modernich ved – 2009 / Materialy V Mezinarodni vedecko-prakticka konference Praha “Efektivni nastroje modernich ved – 2009”. – Dil 1/ Ekonomicke vedy : Praha. Publishing Housw “Education and Science” s.r.o. – P. 11–12 (0,15 друк. арк.).
19. Афанасьєва О. Б. Обґрунтування доцільності впровадження превентивного антикризового управління в банках / О. Б. Афанасьєва // Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в умовах трансформації економіки : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції 23–24 квітня 2009 року. – Рівне : НУВГП, 2009. – С. 19–20 (0,14 друк. арк.).
20. Афанасьєва О. Б. Вплив світової фінансової кризи на функціонування банківської системи України / О. Б. Афанасьєва // Naukowa przestrzen Europy – 2009 / Materialy V Miedzynarodowej naukowii-praktycznej konferencji “Naukowa przestrzen Europy – 2009”. – Volume 1. Ekonomiczne nauki. : Przemysl, Nauka i studia, 2009. – P. 40–42 (0,16 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Афанасьєва О. Б. Антикризове управління банківською діяльністю в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”, Суми, 2012.

Дисертаційне дослідження присвячено розробці теоретико-методичних основ формування системи антикризового управління банківською діяльністю, яка забезпечує координацію цілей та інструментів антикризового менеджменту в банках та антикризового регулювання на рівні уряду та НБУ. У роботі визначено основні компоненти теоретичної парадигми антикризового управління; виокремлено особливості впливу світової фінансової кризи на вітчизняну банківську систему; досліджено сутність та класифікацію банківських криз, систематизовано фактори їх виникнення; виокремлено превентивне, реагуюче, стабілізуюче антикризове управління; сформовано індикатор вибору інструментів АУБД; запропоновано підхід до управління проблемними активами банків на основі створення bad- та bridge-банків; розроблено дворівневу систему якісних індикаторів ймовірності настання кризових явищ; сформовано прогностичний індикатор банківських криз на основі застосування теорії нечітких множин та дискримінантного аналізу.

Ключові слова: антикризовий менеджмент у банку, антикризове регулювання банківської діяльності, стабілізуюче антикризове управління, прогностичний індикатор кризи, управління проблемними активами банків.

АННОТАЦИЯ

Афанасьева О. Б. Антикризисное управление банковской деятельностью в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – Государственное высшее учебное заведение “Украинская академия банковского дела Национального банка Украины”, Сумы, 2012.

В работе проведено исследование сущности и особенностей банковских кризисов, специфики функционирования банковской системы Украины в условиях мирового финансового кризиса, а также в период преодоления его последствий; обобщена теоретическая база антикризисного управления.

Предложен научно-методический подход к идентификации видов антикризисного управления банковской деятельностью (АУБД) в зависимости от фазы кризиса в банковской системе или в отдельном банке, который наряду с превентивным и реагирующим предусматривает выделение стабилизирующего антикризисного управления, ориентированного на устранение негативных последствий реализации стрессовых инструментов.

Автором разработаны концептуальные основы формирования многоуровневой системы АУБД, которая предусматривает субъектно-объектное согласование инструментов и задач антикризисного управления (на субъектном уровне – антикризисного регулирования на уровне Правительства и НБУ и антикризисного менеджмента на уровне банков; на объектном уровне – управления в зависимости от фазы банковского кризиса).

Разработанный в исследовании четырехкомпонентный индикатор инструментов АУБД позволяет идентифицировать инструменты антикризисного воздействия в зависимости от уровня АУБД; вида риска, преобладающего в банке; вида АУБД в зависимости от фазы кризиса; вида банковского кризиса.

Обоснована необходимость создания и одновременного функционирования bridge- и bad-банков в контексте решения проблемы повышения эффективности управления проблемными активами банков в Украине. Суть предложенной модели состоит в переводе части проблемных активов в одну из структур смешанной формы собственности на основании проведенного стресс-тестирования для банков и при условии выполнения ряда критериев.

С целью проведения мониторинга состояния банка предложено использование двухуровневой системы качественных формализованных и неформализованных критериев, которая позволяет на раннем этапе выявить признаки наступления банковского кризиса и предпринять необходимые антикризисные меры.

Автором разработан методический подход к оценке прогнозного вероятностного индикатора кризиса в банке на основе теории нечеткой логики. Предложенный подход предполагает расчет вероятности банкротства в банке (граничный, высокий, средний, низкий и незначительный уровни риска банкротства) на основании анализа выбранных репрезентативных показателей.

Определить особенности, а также качественно охарактеризовать степень влияния отдельных показателей на резульативный индикатор риска банкротства предлагается с помощью использования дискриминантного анализа.

Практическое внедрение предложенных в диссертационной работе научно-методических подходов к определению вероятностного индикатора кризиса и характеристике особенностей каждого из показателей банковского кризиса продемонстрировано на примере ПАО “Райффайзен Банк Аваль”, ПАО “КБ “Хрещатик”, ПАО АБ “Экспресс-Банк” та ПАО АБ “Столичный”.

Ключевые слова: антикризисный менеджмент в банке, антикризисное регулирование банковской деятельности, стабилизирующее антикризисное управление, прогнозный индикатор кризиса, управление проблемными активами банков.

SUMMARY

Afanasieva O. B. Crisis management of banking activity in Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for a candidate’s degree reception of economic science on speciality 08.00.08 – Money, finance and credit. – State Highest Educational Institution “Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine”, Sumy, 2012.

The dissertation research is devoted to the development of theoretical and methodological bases of the system’s formation of the banking activity’s crisis management that provides task and instrument coordination of bank crisis management and crisis regulation on the level of the Government and the National Bank of Ukraine. The key components for the theoretical paradigm of crisis management are identified in the thesis; the features of the global financial crisis influence on the domestic banking system are distinguished; the essence and classification of banking crises are investigated, the factors of their origin are systematized; preventive, reactive and stabilizing crisis management are separated; indicator of crisis management instruments’ selection of banking activity is worked out; an approach to the managing non-performing assets of banks, based on a bad- and bridge- banks creation is proposed; two-leveled system of the quality indicators of crisis occurrence probability is developed; the prognostic indicator of the banking crises, based on a fuzzy sets theory applying and discriminant analysis, is formed.

Key words: bank crisis management, crisis regulation of banking activity, stabilizing crisis management, prognostic indicator of the crisis, management of non-performing assets of banks.

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук, професор
Т. А. Васильєва

Підписано до друку 05.01.2012.
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”.
Адреса: вул. Петропавлівська, 57, м. Суми, 40000, Україна.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 3160 від 10.04.2008

